

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΜΑΞΙΜΟΣ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ ΩΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΜΕΓΕΘΟΣ

Στήν ἀρχή τοῦ σχετικοῦ μὲ τὴν «Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης», ἔργο του ὁ G. Gutiérrez, ἓνας ρωμαιοκαθολικὸς Ἐπίσκοπος ποὺ καθαιρέθη-κε γιὰ τὶς ἀπόψεις του, ἰσχυρίζεται σκωπτικά ὅτι οἱ Θεολόγοι ἀσχο-λούνται μὲ θέματα ποὺ δὲν ἀπασχολοῦν κανέναν ἄλλον καὶ ἀπαντοῦν σὲ ἐρωτήματα ποὺ ἀφοροῦν μόνον ἐκείνους! Χωρὶς νὰ συμμεριζόμεσθε ὀπωσδήποτε τὴν ἄποψη τοῦ Μποφ, ἢ ὁποῖα ἀφορᾶ τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς θεολόγους, αὐτὴ ἀσφαλῶς δὲν ἰσχύει γιὰ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες. Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες δὲν ὑπῆρξαν ἀκαδημαϊκοὶ θεολόγοι, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὄλοι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ βιωματικοὶ Θεολόγοι ποὺ ἔζησαν τὴ θεία ἀποκάλυψη μέσα ἀπὸ τὴ βαθειὰ σχέση τους μὲ τὸ Θεό, μὲ ἀποτέλεσμα ἢ θεολογία τους νὰ μὴν περιορίζεται σὲ θεωρητικὲς διατυπώσεις, ἀλλὰ νὰ ἔχει ζωντάνια, δύναμη καὶ νὰ ἀπαντᾷ, ἀκριβῶς, στὰ ἐρωτήματα, τὶς ἀγωνίες, τοὺς προβληματισμοὺς καὶ τὰ πραγματικὰ προβλήματα τῶν ἀνθρώπων σὲ κάθε χρόνο καὶ ἐποχὴ!

Ὅταν πρέπει κάποιος νὰ καταπιαστῆ μὲ πνεύματα, βιογραφίες, συγ-γράμματα καὶ ἀπόψεις, διδασκαλίες, ἔργα καὶ προσφορὰ στὴν ἀνθρω-πότητα, ἀνθρώπων τοῦ μεγαλείου τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, σιωπᾷ καταρ-χὴν καὶ πέφτει σὲ περισυλλογὴ, ἀπὸ δέος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀντικει-

* Τὸ κείμενο αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν πανηγυρικὴ ὁμιλία ποὺ ἐκφωνήθηκε κατὰ τὴν ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν στὴν αἴθουσα τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, τὴν Παρασκευὴ 30 Ἰανουαρίου 2015.

μενική δυσκολία να διεξέλθει ἔστω καὶ ἀκροδιγῶς, νὰ προσεγγίσει ἔστω καὶ κατὰ τι τὸ περιεχόμενο τῆς ζωῆς καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς λάμψης τῶν μεγίστων αὐτῶν φωστήρων! Ἡ βιογραφία ἐκάστου τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἶναι κάτι τὸ συναρπαστικό, ποὺ συνεπαίρνει κυριολεκτικὰ τὸ μελετητὴ ποὺ δοκιμάζει νὰ ἐντρυφήσει στὴν πολυδαίδαλη διαδρομὴ τῆς ζωῆς τους! Πρόκειται γιὰ πρόσωπα, τῶν ὁποίων ἀκόμα καὶ ἡ κατὰ κόσμον ἐμπειρία ἢ οἱ ἐμπειρίες ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ τὰ κοινὰ δεδομένα. Πρόκειται γιὰ ἀνθρώπους σὰν καὶ ἐμᾶς, γήινους, πραγματικούς, τῶν ὁποίων ὁμως ὁ ἀγῶνας καὶ ἡ ἀγωνία γιὰ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο, τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία ἔφτασε στὶς ἀκρόρειες πανανθρωπίνων καὶ παγκοσμίων διαστάσεων, γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνα, ἀρτυμένο μὲ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ, συνεχίζει νὰ ἔχει πανανθρώπινη καὶ παγκόσμια ἀξία, πνευματικὴ καὶ πρακτικὴ! Ὁ λόγος εἶναι γιὰ πρόσωπα - καὶ ἐπιμένουμε στὸν ὅρο πρόσωπο - ποὺ ζοῦν καὶ δραστηριοποιοῦνται περίπου τὴν ἴδια ἐποχὴ, ἀφοῦ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος γεννιέται τὸ 329 μ.Χ., ὁ Μέγας Βασίλειος τὸ 330 μ.Χ. καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος πιθανὸν τὸ 349 μ.Χ.

Τὸ περιβάλλον, στὸ ὁποῖο ζοῦν ἔχει τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς ἐποχῆς ταραγμένης, μὲ τεράστιες καὶ συνεχεῖς ἀλλαγές στὸν πολιτικὸ καὶ γεωστρατηγικὸ χάρτη, μὲ ἐναλλαγές στὴν ἐξουσία, περιβάλλον στὸ ὁποῖο συνυπάρχουν λαοί, θρησκείες, φιλοσοφικὰ ρεύματα, ἀντιλήψεις, ἀλλὰ καὶ ἀντιπαραθέσεις σημαντικὲς μὲ φιλοσοφικό, θεολογικὸ καὶ κοινωνικὸ περιεχόμενο. Θὰ πρέπει νὰ λάβουμε, βεβαίως, ὑπόψη ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ συνθῆκες ζωῆς εἶναι πολὺ δύσκολες, οἱ πόλεμοι συνεχεῖς, ἡ ἀνέχεια μεγάλη, ἰδιαίτερος ὅταν ἐνσκήψει κάποιος λιμὸς (πεῖνα), ἢ κάποια λοιμικὴ νόσος ποὺ ἀποδεκατίζει λαοὺς, ὅπως καὶ σὲ περιόδους ποὺ ἐπιβάλλονται βαριὲς φορολογίες ἢ ἀκόμα σὲ περιόδους γενικευμένης πολιτικοοικονομικῆς ἀκαταστασίας, ποὺ δὲν εἶναι σπάνιες. Ἐπίσης, πρέπει νὰ λάβουμε ὑπόψη μας τὸ μέγεθος τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ποὺ εἶναι κάτι τὸ ἀσύλληπτο ἀκόμα καὶ γιὰ τὰ σημερινὰ δεδομένα, ἐφόσον, μὲ διαφορετικὲς διοικητικὲς μορφές ἀνὰ περιόδους, ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ μιὰ Αὐτοκρατορία ποὺ ἔχει ὄρια στὴ Μεγάλῃ Βρετανία, τὴ Γερμανία, τὸ Βόρειο Ἰλλυρικόν, τὴν Ἀνατολία, τὴν Περσία, τὴ Βόρεια Ἀφρική, τὴν Ἰσπανία! Τὰ ὄρια δυνατοτήτων ἐπιρροῆς καὶ παρεμβάσεων ἐκείνη τὴν ἐποχὴ εἶναι δυσαναλόγως μεγάλα σὲ σχέση μὲ τὶς διαθέσιμες τεχνολογικὲς δυνατότητες! Τὸ πολιτικὸ καὶ πολιτιστικὸ μοντέλο οἰκουμενικόν, ἄν καὶ ἐθνικά, τοπικά

ἢ ἐδιμοτυπικὰ διασπασμένο.

Ἡ χριστιανικὴ πίστις τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἔχει βγεῖ ἀπὸ τὴν περίοδο τῶν διωγμῶν, μὲ ἐξαίρεση τὴν ἐποχὴ πού γίνεται Αὐγουστος ὁ Ἰουλιανός, ὁ ἐπιλεγόμενος καὶ Παραβάτης. Οἱ χριστιανοὶ ἔχουν πλέον τὴ δυνατότητα νὰ ἀσκοῦν τὴν πίστις τους ἐλεύθερα, νὰ καταλαμβάνουν δημόσια ἀξιώματα, νὰ ἔχουν δημόσια λατρεία, γενικότερα ἀπολαμβάνουν ἐλευθερίες, πού πρὶν τὸ Μέγα Κωνσταντῖνο ἦταν ἀδιανόητες! Ἔτσι, ἡ χριστιανικὴ πίστις γνωρίζει εὐρεία διάδοση, ταυτόχρονα ὅμως, οἱ νεοφώτιστοι χριστιανοὶ ἀντιμετωπίζουν τεράστια προβλήματα, ἐξαιτίας τῆς δυσκολίας διατύπωσης τῆς διδασκαλίας τῆς πίστεώς τους μὲ τρόπο πού νὰ μὴν ἐπιδέχεται λανθασμένη ἐρμηνεία. Τὸ πρόβλημα γίνεται τεράστιο μὲ τὴν ἐξάπλωση τοῦ χριστιανισμοῦ σὲ χώρους πού οἱ φιλοσοφικὲς σχολὲς καὶ δοξασίαι ἀσκοῦν ἀκόμα ἐπίδραση στὴ διαμόρφωση τῆς σκέψης καὶ τῶν ἐννοιῶν, διότι δὲν λείπουν ἐκεῖνοι πού προσπαθοῦν νὰ ἐρμηνεύσουν τὰ θεολογικὰ ζητήματα μὲ φιλοσοφικὲς μεθόδους, γεγονός πού ὀδηγεῖ σὲ φοβερὲς θεολογικὲς ἀντιπαραθέσεις, σχίσματα, αἰρέσεις, σχολές, ἐνδοεκκλησιαστικὲς ἔριδες, πού θὰ τραυματίζουν τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὶς σχέσεις τῶν χριστιανῶν μεταξὺ τους καὶ μὲ τὸ περιβάλλον τους γιὰ αἰῶνες!

Σὲ τέτοιες λοιπὸν συνθήκες ἀνατράφηκαν καὶ ἀνδρώθηκαν οἱ μέγιστοι φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, τῶν ὁποίων τὰ πνεύματα σφουρηλατήθηκαν στὸ ἀμόνι τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, τῆς πνευματικῆς ἀναζήτησης, τῆς ἀσκητικῆς μόνωσης, τῆς ἀγιογραφικῆς μελέτης, τῆς ἀνάλυσης τῆς μέχρι τότε ἀγιοπατερικῆς παράδοσης, τῆς προσωπικῆς ἀναζήτησης μέχρι τελικῆς πτώσης, τῆς ἀνάληψης διοικητικῶν ἐκκλησιαστικῶν καθηκόντων ὑψίστου ἐπιπέδου, τῆς ἀναδοχῆς κοινωνικῆς εὐθύνης σὲ κάθε ἐπίπεδο ἀνθρωπίνων δραστηριοτήτων. Ἡ ἱστορία, ἡ ἀνθρωπότητα, ὁ οὐρανὸς ζητοῦσαν πνεύματα ἱκανὰ νὰ ἀνταποκριθοῦν στὶς συνθήκες ἐκεῖνες τὶς κοχλάζουσες, τὶς αἰτούμενες διαυγὲς φῶς γιὰ ἀνάλυση, διάκριση καὶ σύνθεση, γνώση ἀληθινὴ καὶ γλῶσσα νὰ τὴ διατυπώνει μὲ ἀκρίβεια καὶ σαφήνεια, ὥστε νὰ ἀρχίσει μιὰ πορεία θεοκοινωνίας, πού δυστυχῶς ἔκτοτε δὲν ἔπαψε νὰ σκοντάφτει στὶς μικρόψυχες πτωτικὲς ἐπιλογὲς τοῦ ἀνθρώπου, πού ἐμποδίζουν τὴν ἀνύψωσὴ τοῦ ἀπὸ ἰδιώτη - ἄτομο σὲ κοινωνία προσώπων.

Δὲν θὰ ἦταν λάθος νὰ ἐκφράσουμε τὸ μέγεθος αὐτῶν τῶν προσώπων μὲ τὴν ἐκφραση: Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ἦταν ἡ ἀπάντηση καὶ τὸ δῶρο τοῦ

οὐρανοῦ στὶς ἀνάγκες τῆς ἀνθρωπότητας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς καὶ κάθε ἐποχῆς! Ἀλλὰ ἐπίσης: Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ἦταν ἡ ἀπάντηση τῆς ἀνθρωπότητας στὴν κλήση τοῦ οὐρανοῦ γιὰ μετοχὴ στὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας, γιὰ τὴ μετοχὴ δηλαδὴ ἀνθρώπου καὶ κόσμου σὲ ὅ,τι θεῖο μπορεῖ ἢ κτιστὴ φύση νὰ μετέχει, καὶ τὴν ἀκτινοβόλησή του σὲ κάθε ἔκφραση τῆς ζωῆς!

Τὸ θέμα ποὺ ἐπελέγη γιὰ τὴ σημερινὴ ἐκδήλωση καὶ παρουσίαση τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, μὲ ἀφορμὴ τὸ κοινὸ τους ἑορτασμὸ ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ τὴν τιμὴ τους ὡς προστατῶν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἔλαβε τὴ διατύπωση: «Ἡ κοινωνικὴ προσφορὰ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ὡς πνευματικὸ καὶ παιδαγωγικὸ μέγεθος» μὲ συγκεκριμένον σκοπὸ.

Ἀφενδὸς μὲν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες διαμόρφωσαν μιὰ ἀντίληψη περὶ κοινωνίας καὶ κοινωνικῆς προσφορᾶς μέσα ἀπὸ τὶς πνευματικὲς τους ἐμπειρίες καὶ σὲ συνέπεια μὲ τὶς θεολογικὲς τους ἀπόψεις, ἀφετέρου ἡ ἴδια ἢ προσφορὰ τους ἀποτελεῖ τὴν πρακτικὴ ἔκφραση πνευματικοῦ γεγονότος, τοῦ βιώματος δηλαδὴ τῆς πρόσληψης τῆς ἐνέργειας τῆς Ἁγίας Τριάδος, ποὺ μετασχηματίζεται σὲ ἔργο ἀγάπης, τὸ ὁποῖο κοινωνεῖται στὸ περιβάλλον τους, ἀνθρώπους καὶ κόσμο. Ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία αὐτῆς τῆς πνευματικῆς διεργασίας, μὲ τὶς συγκεκριμένους πρακτικὲς ἐκφάνσεις, εἶναι καθολικῆς σημασίας γιὰ τὴν ποιότητα ζωῆς τοῦ κάθε ἀνθρώπου, τοῦ κάθε προσώπου, τῆς κοινωνίας τῶν προσώπων! Ἡ ἀξία αὐτῆ, ἐπίσης, ἔχει χαρακτῆρα οἰκουμενικόν, ἀγκαλιάζει ὅλη τὴν οἰκουμένη, ἀπαντᾷ στὰ ἐρωτήματα, τὶς ἀγωνίες καὶ τὶς ἀνάγκες κάθε ἐποχῆς καὶ κάθε τόπου ἐπὶ τῆς γῆς, ὅχι ἀορίστως ἀλλὰ ἐδῶ καὶ τώρα! Γιὰ τὸ λόγον αὐτό, οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες δὲν εἶναι ἀπλῶς προστάτες τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὀνομάζονται διδάσκαλοι οἰκουμενικοί!

Σὲ τί συνίσταται ἡ κοινωνικὴ προσφορὰ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν; Θὰ ἀπαντοῦσε κάποιος στὸ ὅτι φρόντισαν γιὰ τὴν παιδεία, γιὰ τὴν υἰγεία, γιὰ τὴν περίθαλψη ἀπόρων, ἀσθενῶν, ὀρφανῶν, χηρῶν, γιὰ τὴ διατροφή πεινασμένων, γιὰ τὴν ἀνακούφιση ὄλων τῶν ἐμπεριστάτων, ποὺ μπόρεσαν νὰ συμπεριλάβουν στὸ κοινωνικὸ τους προνοιακὸ πρόγραμμα. Αὐτό, βεβαίως, οὔτε λάθος εἶναι οὔτε ψέμα! Ὁ Μέγας Βασίλειος φρόντισε πρωτοποριακὰ γιὰ ὅλες τὶς ὁμάδες ἐμπεριστάτων τῆς περιοχῆς δικαιοδοσίας του, ἰδρύοντας πτωχοκομεῖα, συσσίτια, ὀρφανοτροφεῖα, σχολεῖα καὶ πανεπιστήμιο, ἀλλὰ φροντίζοντας, ἐπίσης, καὶ συνολικὰ γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ποιμνίου του καὶ τῶν συμπολιτῶν

του, μὴ κάνοντας διάκριση στις παροχές βοήθειας καὶ εὐκαιριῶν μεταξὺ χριστιανῶν, ἰουδαίων καὶ ἐθνικῶν! Ὑποστηρίζεται δικαίως πὼς τὸ πρῶτο ἀνοιχτὸ σὲ ὅλους σύστημα νοσηλείας καὶ περίθαλψης, ἀλλὰ καὶ προνοιακῆς ὑποστήριξης, παρουσιάστηκε καὶ ὀργανώθηκε σὲ τέτοιο βαθμὸ καὶ χωρὶς διακρίσεις, ἀπὸ τὸ Μέγα Βασίλειο ἀρχικά, καὶ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες συνολικά, καθόσον ὁ μὲν Γρηγόριος ἦταν ἐπιστήδιος φίλος καὶ συνομήλικος τοῦ Βασιλείου, ἐφήρμωσε δὲ κατὰ τὸ δυνατόν τὴ φιλανθρωπία στὴν ἴδια τὴ Βασιλεύουσα, ὡς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὀργανώνοντας ἀρχικά τὴν περίθαλψη τῶν διωγμένων ὀρθοδόξων καὶ γενικεύοντας σὺν τῷ χρόνῳ τὸ προνοιακὸ του πρόγραμμα. Ὁ δὲ Ἰωάννης Χρυσόστομος ἦταν, τόσο στὴν Ἀντιόχεια ὡς πρεσβύτερος, ὅσο καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη ὡς Πατριάρχης, ἐπικεφαλῆς τεράστιας φιλανθρωπικῆς καὶ προνοιακῆς κοινωνικῆς δράσης.

Ὅμως, ἡ ἀνωτέρω διατύπωση ἀδικεῖ πολὺ τὴν προσφορὰ τῶν μεγάλων φωστήρων τῆς Ἐκκλησίας, διότι δὲν ἀνταποκρίνεται οὔτε κατ' ἐλάχιστο στὸ πνευματικὸ εὖρος τοῦ πνευματικοῦ τους βιώματος, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ βάση καὶ τὸ θεμέλιο τῆς κοινωνικῆς τους δραστηριοποίησης καὶ προσφορᾶς, οὔτε ὅμως καὶ στὸ βάθος τῆς παιδαγωγικῆς τους παρέμβασης, ἡ ὁποία δὲν ἀφορᾶ τόσο στὴν ἀπόκτηση ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων, ἀλλὰ κυρίως στὴ δόμηση τοῦ ἀνθρώπου, ὡς πρόσωπο καὶ μάλιστα ὡς πρόσωπο φωτισμένο, ἀγιασμένο καὶ ἐν τέλει κοινωνία προσώπων καὶ κοινωνία ἀγίων!

Ἡ κοινωνικὴ δράση καὶ προσφορὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων δὲν ἦταν σὲ καμιά περίπτωση ἀκτιβιστικὴ! Δὲν ἦταν μιὰ ἀκόμα κοινωνικὴ παρέμβαση! Δὲν ἦταν καὶ βοήθεια ἀνθρωπιστικὴ, ὅπως τὴν κατανοεῖ ὁ δυτικὸς ἀνθρωπισμός! Ἦταν μιὰ πράξη βαδιὰ πνευματικὴ, ἐναρμονισμένη μὲ τὸν πνευματικὸ ἀγώνα γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος μὲ Ἐκεῖνον ποὺ ὀνομάζεται ὁ Ὄν! Εἶναι ἀπάντηση στὴν κλήση γιὰ αὐτὴν τὴν ἐνότητα! Εἶναι ἡ ἀδήριτη ἀνάγκη θεοκοινωνίας ποὺ μεταμορφώνει τὰ πάντα! Τὰ πρόσωπα καὶ τὶς σχέσεις τους, τὰ πράγματα καὶ τὴ σχέση μαζί τους! Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου εἶναι ἄλλο ζήτημα ἀπὸ τὸ ἄτομο καὶ τὰ δικαιώματά του! Καὶ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο ὑπάρχει στὴν ἐνότητα καὶ τὴν κοινωνία, στὴ σχέση καὶ τὴ μετοχὴ στὸ ὄντως ὄν, στὸ εἶναι Ἐκεῖνου ποὺ ἀποκαλύπτεται λέγοντας, «Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὢν», ποὺ εἶναι καὶ ἡ πηγὴ τῆς ὑπαρξῆς του καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς του! Σὲ κανένα ἔργο τους οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, ἀλλὰ καὶ γενικότερα οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, δὲν

ὀμιλοῦν γιὰ φιλανθρωπία, χωρὶς νὰ τὴ συνδέουν μὲ τὴ διδασκαλία γιὰ τὸ Θεὸ καὶ τὴ σχέση μὲ Ἐκεῖνον, μὲ τὴ μετάνοια, μὲ τὴν κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὴ ζωὴ στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὴ μεταμορφωτικὴ ἐν τέλει σχέση μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Καὶ αὐτὴ ἡ σχέση χρειάζεται καὶ τοὺς δύο: Θεὸ καὶ ἄνθρωπο, δηλαδὴ συνέργεια Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Γράφει σὲ μιὰ μελέτη του ὁ νῦν Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς κ. Δημήτριος: «Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος τῆς ἐξηγητικῆς του ἐργασίας ὁ Χρυσόστομος κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴ διακαὴ ἐπιθυμία νὰ διατηρήσει ἐνεργὸ τὴν ἀρχὴ τῆς συνεργείας... εἶναι φανερὴ ἡ ταυτόχρονη ἐστίαση ΤΟΣΟ ΣΤΟΝ ἈΝΘΡΩΠΙΝΟ ΟΣΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΘΕΙΟ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑ, ΣΤΟΥΣ ΔΥΟ ΔΗΛΑΔΗ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΠΑΙΖΟΥΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΡΟΛΟ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΤΟΥ ἈΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤ' ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΣΤΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ἈΝΘΡΩΠΟΥ... Ὁ Χρυσόστομος χρησιμοποιεῖ τὸ βασικὸ ἀνθρωπολογικὸ ὄρο προαιρέσεις ἢ κάποιον συνώνυμό του, ποὺ γι' αὐτὸν συνιστᾶ ἕναν ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος καὶ ἀποφασιστικότητος ἀνθρώπινο παράγοντα, ἐνεργὸ σὲ κάθε μεταμορφωτικὴ διεργασία. Προαιρέσεις σημαίνει ἐλεύθερη ἐκλογή, ἐσκεμμένη καὶ σκόπιμη ἐπιλογή, ἐλευθερία ἀποφάσεως ... Στὸ Χρυσόστομο, ὅμως,... ὁ ὄρος προαιρέσεις γίνεται ὄρος ὑψηλῆς συχνότητος, ὁ ὁποῖος ὑπονοεῖ ἕνα συνδυασμὸ στοιχείων βουλητικῶν, διανοητικῶν καὶ συναισθηματικῶν» (Δημητρίου Τρακατέλη, *Οἱ Πατέρες ἐρμηνεύουν, ἀπόψεις Πατερικῆς Βιβλικῆς Ἑρμηνείας*, Ἀθήνα 1995, σελ. 71-91) ... Ὁ Χρυσόστομος προκειμένου νὰ ὑπογραμμίσαι τὴν ἀποφασιστικὴ σημασία τῆς προαιρέσεως, μεταχειρίζεται τὸ παράδειγμα τοῦ Δανιήλ: «... Παρεστήκασι καὶ ἡμῖν λέοντες, θυμὸς, ἐπιθυμία, χαλεπούς ἔχοντες ὀδόντας, διασπῶντες τὸν ἐμπύπτοντα. Γενοῦ τοίνυν κατὰ τὸν Δανιήλ, καὶ μὴ δῶς τοῖς πάθεσι τούτοις τοὺς ὀδόντας ἐμπτήξαι σου τῇ ψυχῇ. Ἄλλ' ἐκεῖνος τῆς χάριτος τὸ ὅλον εἶχε συμπράττον, φησί. Καλῶς. Ἐπειδὴ ταύτης τὰ τῆς προαιρέσεως προηγῆσατο. Ὡστε ἐὰν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς τοιούτους ἑαυτοὺς κατασκευάσαι, πάρεστι καὶ νῦν ἡ χάρις». (Χρυσόστομος, *Εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους*, Ὁμιλία 3, PG 60, 416).

«Ὁὐ γὰρ ταῦτὸν ψυχῆς οὐσία καὶ σώματος καὶ προαιρέσεως, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐστὶ ἔργα Θεοῦ, τὸ δὲ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν γινομένη κίνησις, πρὸς ὅπερ ἂν αὐτὴν βουληθῶμεν ἀγαγεῖν. Ἡ μὲν γὰρ βούλησις, ἔμφυτον καὶ παρά Θεοῦ, ἡ δὲ τοιάδε βούλησις ἡμέτερον καὶ τῆς γνώμης ἡμῶν» (Χρυσόστομος, *Εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους*, Ὁμιλία 13, PG 60, 510).

Τὸ ἄλλο ἀναγκαῖο στοιχεῖο γιὰ τὴ μεταμορφωτικὴ πορεία τοῦ

άνθρώπου είναι ή πίστη. «Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς πανταχοῦ τὰ δύο τίθησι (ο Θεός), καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν. Ἀλλὰ τὰ μὲν αὐτοῦ ποικίλα καὶ πολλὰ καὶ διάφορα, καὶ γὰρ ἀπέθανε δι' ἡμᾶς καὶ κατήλλαξεν ἡμᾶς, καὶ προσήγαγε, καὶ χάριν ἔδωκεν ἄφατον, ἡμεῖς δὲ τὴν πίστιν εἰσηνέγκαμεν μόνον» (Χρυσοστόμου, *Εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους*, Ὁμιλία 9, PG 60, 468).

Ἀλλὰ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα δὲν δὴ ἦταν ὀλοκληρωμένα χωρὶς τὴν ἀγάπη. Ἔτσι, ὁ Χρυσόστομος προτρέπει: «Ἐρασθῶμεν τοίνυν τοῦτον τὸν ἔρωτα, τούτου γὰρ ἴσον οὐδέν, καὶ διὰ τὰ παρόντα καὶ διὰ τὰ μέλλοντα. Μᾶλλον δὲ πρὸ τούτων, δι' αὐτὴν τὴν τοῦ ἔρωτος φύσιν... Τούτων γὰρ ἀπάντων μεῖζον τὸ τὸν Χριστὸν ἐρώμενον ὁμοῦ ἔχειν καὶ ἐραστήν ... ἵνα οὖν διὰ τῆς πείρας μάθωμεν τὴν πνευματικὴν ταύτην εὐφροσύνην καὶ τὸν μακάριον βίον καὶ τὸν θησαυρὸν τῶν μυρίων ἀγαθῶν, πάντα ἀφέντες ἐκείνης ἐχώμεθα τῆς ἀγάπης, καὶ εἰς εὐφροσύνην ἡμετέραν καὶ εἰς δόξαν τοῦ ποδομένου Θεοῦ» (Χρυσοστόμου, *Εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους*, Ὁμιλία 9, PG 60, 474).

Μὲ βάση αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ὁ Ἰερὸς Πατὴρ παρακαλεῖ μὲ ὅλη του τὴ δύναμη νὰ προχωρήσουν οἱ ἀκροατές του σὲ μιὰ ζωὴ μεταμορφώσεως ἐν Χριστῷ, ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ Παύλου: «Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, στῶμεν γενναίως. Καὶ γὰρ καὶ Παῦλος ἄνθρωπος ἦν, τῆς αὐτῆς φύσεως ἡμῖν μετέχων, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἔχων κοινά. Ἀλλ' ἐπειδὴ πολλὴν τὴν περὶ τὸν Χριστὸν ἀγάπην ἐπεδείξατο, τοὺς οὐρανοὺς ὑπερέβη, καὶ μετὰ τῶν ἀγγέλων ἔστη. Ὡστε ἐὰν βουληθῶμεν καὶ ἡμεῖς διαναστῆναι μικρόν, καὶ τὸ πῦρ ἐκείνο ἀνάψαι ἐν ἡμῖν, δυνασώμεθα ζηλωσαὶ τὸν ἅγιον ἐκείνον. Οὐδὲ γὰρ ἄν, εἴπερ ἀδύνατον ἦν τοῦτο, ἐβόα, Μιμηταί μου γίνεσθαι καθὼς καὶ γὼ Χριστοῦ (Α΄ Κορ. 1, 1). Μὴ τοίνυν θαυμάζωμεν αὐτὸν μόνον, μηδὲ ἐκπληττώμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ μιμώμεθα».

Ἡ μίμηση, πού ἐδῶ γίνεται αἰτία μεταμορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου μαζί μὲ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ καὶ βασικὸ παιδαγωγικὸ ἐργαλεῖο στοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες, πού προτρέπουν νὰ ἀκολουθοῦμε κάθε καλὸ παράδειγμα πού προάγει τὴν ἀρετὴ, ὡς προπαιδεῖα γιὰ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ἔχοντας πάντως σφαιρικὴ ἐμπειρία τῆς ἀνθρώπινης σοφίας καὶ τῆς λεγομένης θύραθεν παιδείας, ταυτόχρονα μὲ τὴν πνευματικὴ ἐμπειρία τῆς ἄσκησης, τῆς θείας ἀποκάλυψης, τῆς οἰκείωσης τῆς θείας ἐνέργειας καὶ τῆς ἄνωθεν ἀποκεκαλυμμένης γνώσης, προχωροῦν μὲ διάκριση στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ποιμαντικοῦ τους προ-

γράμματος, πού αξιολογεί κάθε διαθέσιμο στοιχείο της πανανθρώπινης εμπειρίας, πνευματικής και κατά κόσμο, σὲ μιὰ σύνθεση πού ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴ γνώση καὶ τὴν ἐλευθερία κατὰ τὸ «γνώσεσθε τὴν ἀλήθεια καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς». (Λκ. 18, 8)

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, στὴν παιδαγωγικὴ τους προσέγγιση πού εἶναι ταυτόχρονα ἀγαπητική, θυσιαστικὴ καὶ ποιμαντικὴ εἰσάγουν τὶς ἔννοιες τοῦ ρόλου τῆς προσωπικότητας τοῦ διδασκάλου, τῆς ἐλευθερίας στὶς σχέσεις διδασκάλου - μαθητῆ, τοῦ ἀλληλοσεβασμοῦ ἀμφοτέρων, τοῦ φιλεῖν καὶ φιλεῖσθαι, τῆς ἀποκοπῆς τῆς ἀλαζονείας, τῆς ἐπιείκειας, τῆς φιλοστοργίας, τοῦ διαλόγου, τῆς πειθοῦς, ὅλα στοιχεῖα πού σχετίζονται μὲ τὸ σεβασμὸ τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καὶ τῆς ἐλευθερίας, ὅλα στοιχεῖα πού πηγάζουν ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἀνθρωπολογία, πού πνευματικὰ κατέκτησαν διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς Χάριτος καὶ ἐπιστημονικὰ καὶ πρακτικὰ ἀνέπτυξαν καὶ διετύπωσαν.

Περνώντας, λοιπόν, στὴν κοινωνικὴ παρέμβασή τους, δὲν βοηθοῦν ἀπλῶς πτωχοὺς καὶ κατατρεγμένους, παρ' ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι ἤδη ἕνα σημαντικὸ καὶ ἀναγκαῖο πρᾶγμα, ἀλλὰ νοθετοῦν, στηρίζουν καὶ παρηγοροῦν μὲ λόγο καὶ ἔργο τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐλέγχουν σκληρὰ καὶ συμβουλεύουν τοὺς πλουσίους, στοχεύοντας στὴ μετάδοση τοῦ Θεοῦ Λόγου πού μπορεῖ νὰ μεταμορφώσει πραγματικὰ τὴ ζωὴ τους.

Οἱ μεγάλοι Πατέρες δὲν διστάζουν διόλου νὰ εἶναι αὐστηρότατοι μὲ ἐκείνους πού πέφτουν στὴν ἀναισθησία τῶν ἀτομικῶν ἀπολαύσεων καὶ τῆς ἄκαμπτῆς σκληροκαρδίας καὶ ἀδιαφορίας γιὰ τὸν κοινωνικὸ πόνο!

«Ἐάν ὁ καθένας, κρατώντας αὐτὸ πού χρειάζεται γιὰ νὰ θεραπεύσει τὶς ἀνάγκες του, ἄφηγε τὸ περισσεύμα σ' αὐτὸν πού ἔχει ἀνάγκη, τότε κανένας δὲν θὰ ἦταν πλούσιος, κανένας δὲν θὰ ἦταν πτωχός. Δὲν ἐξῆλθες γυμνὸς ἀπὸ τὴν κοιλιά; Δὲν θὰ ἐπιστρέψεις καὶ πάλι γυμνὸς στὴ γῆ; Αὐτὰ πού ἔχεις τώρα ἀπὸ πού τὰ ἔχεις; Ἄν μὲν λὲς ὅτι τὰ ἔχεις ἀπὸ τὴν τύχη, εἶσαι ἄθεος, διότι δὲν γνωρίζεις τὸν δημιουργό, οὔτε εὐχαριστεῖς τὸν δότη. Ἄν, ὅμως, παραδέχεσαι ὅτι εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, πές μου τὸ λόγο γιὰ τὸν ὅποιο τὰ ἔλαβες! Μήπως ὁ Θεὸς εἶναι ἄδικος καὶ μοιράζει ἄνισα σὲ μᾶς τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωὴ; Γιατὶ ἐσὺ πλουτεῖς καὶ ἐκεῖνος εἶναι πτωχός; Γιὰ κανέναν ἄλλο λόγο παρὰ γιὰ νὰ λάβεις ὅπως οἰσθήποτε καὶ σὺ τὸ μισθὸ τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς καλῆς διαχείρισης καὶ ἐκεῖνος γιὰ νὰ τιμηθεῖ μὲ τὰ μεγάλα ἔπαθλα τῆς ὑπομονῆς. Ἐσύ, ὅμως, ἀφοῦ τὰ ἔβαλες ὅλα στοὺς ἀχόρταγους κόλπους τῆς πλεονεξίας, νομί-

ζεις πὼς δὲν ἀδικεῖς κανέναν, ὅταν ἀποστερεῖς ἀπὸ τόσους πολλούς! Ποιὸς εἶναι ὁ πλεονέκτης; Αὐτὸς ποὺ δὲν ἱκανοποιεῖται στὴν αὐτάρχεια. Ποιὸς εἶναι ὁ ἄρπαγας; Αὐτὸς ποὺ ἀφαιρεῖ αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν στὸν καθένα! Δὲν εἶσαι ἐσὺ ὁ πλεονέκτης; Δὲν εἶσαι ἐσὺ ὁ ἄρπαγας, ὅταν ἰδιοποιεῖσαι αὐτὰ ποὺ ἔλαβες πρὸς διαχείριση; Ἡ αὐτὸς ποὺ ἀπογυμνώνει τὸν ντυμένο θὰ ὀνομασθεῖ λωποδύτης, ἐκεῖνος δὲ ποὺ δὲν ντύνει τὸν γυμνό, ἐνῶ μπορεῖ νὰ τὸ κάνει, θὰ ὀνομαστεῖ μὲ ἄλλο ὄνομα; Τὸ ψωμὶ ποὺ κρατᾶς ἐσὺ εἶναι ἐκεῖνου ποὺ πεινᾷ. Τὸ ροῦχο ποὺ φυλάς στὴν ἱματιοθήκη σου εἶναι τοῦ γυμνοῦ. Τὰ παπούτσια ποὺ σαπίζουν σὲ σένα εἶναι τοῦ ξυπόλυτου. Τὰ λεφτὰ ποὺ ἔχεις παραχωμένα εἶναι ἐκεῖνου ποὺ τὰ ἔχει ἀνάγκη. Τόσους, λοιπόν, ἀδικεῖς, ὅσους θὰ μπορούσες νὰ εὐεργετήσεις!» (Μεγάλου Βασιλείου, *Εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας*, PG 31, 276-277).

Καὶ καταλήγει ὁ Μέγας Βασίλειος στὸ λόγο του “Εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας”: «πόσο μεγάλη φρίκη καὶ ἰδρώτας καὶ σκοτάδι θὰ σὲ περιβάλλει ὅταν ἀκούσεις τὴν καταδίκη, φύγετε ἀπὸ ἐμένα οἱ καταραμένοι στὴν αἰώνια φωτιά, ποὺ ἔχει ἐτοιμαστεῖ γιὰ τὸ διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του, διότι πείνασα καὶ δὲν μοῦ δώσατε νὰ φάω, δίψασα καὶ δὲν μοῦ δώσατε νὰ πιῶ, ἤμουν γυμνὸς καὶ δὲν μὲ ντύσατε. Διότι ἐκεῖ δὲν κατηγορεῖται ὁ ἄρπαγας, ἀλλὰ κατακρίνεται αὐτὸς ποὺ δὲν κοινωνεῖ τίς ἀνάγκες τοῦ πλησίον». (Μεγάλου Βασιλείου, *Λόγος εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω καὶ περὶ πλεονεξίας*, PG 31, 277).

Μετὰ ἀπὸ μιὰ ἐναργέστατη περιγραφὴ τῆς σωματικῆς ἐξαθλίωσης ἐκεῖνου ποὺ πεινᾷ, ὁ Μέγας Βασίλειος συνεχίζει: «Τὰ γόνατα δὲν ἀντέχουν, ἀλλὰ λυγίζουν ἀπὸ τὴν ἀνάγκη. Τὰ μάτια ἀσθενικὰ στὶς κόγχες, παραμένουν σ’ αὐτὲς ἀνώφελα, ὅπως οἱ καρποὶ ποὺ ἀποξηραίνονται στὰ κελύφη τους. Ἡ κοιλία ἀδειανὴ καὶ ζαρωμένη, ἄμορφη, χωρὶς βάρους, δὲν ἔχει πιά τὸ φυσικὸ τόνο τῶν σπλάχνων καὶ εἶναι κολλημένη στὰ πίσω κόκκαλα. Αὐτὸς λοιπόν ποὺ περιφρονεῖ ἓνα τέτοιο σῶμα πόσες κολάσεις ἀξίζει; Ποιὰ ὑπερβολὴ σκληρότητος δὲν ὑπερβαίνει; Πὼς δὲν ἀξίζει νὰ συγκαταριθμεῖται μὲ τὰ ἀνήμερα θηρία καὶ νὰ θεωρεῖται μολυσμένος καὶ ἀνθρωποκτόνος; Διότι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι στὸ χέρι του νὰ θεραπεύσει τὸ κακὸ καὶ ποὺ μὲ τὴ θέλησή του ἀναβάλλει, ἐξ αἰτίας τῆς πλεονεξίας, εὐλογα θὰ μπορούσε νὰ καταδικάζεται, τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὸ χέρι τους διαπράττουν φόνο!» (Μεγάλου Βασιλείου, *Ὁμιλία Ἐν λιμῶ καὶ ἀρχμῶ*, PG 31, 321).

Ἡ εὐθύνη τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴ ζωὴ του, ἀλλὰ καὶ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων εἶναι σημαίνουσα καὶ ὁ τρόπος διαχείρισης τῆς ἐλευθερίας μας καίριος γιὰ τὴν πορεία τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητας καὶ τοῦ κόσμου! Ἐκεῖ πού ὁ ἄνθρωπος ἐπιλέγει νὰ εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό, τόσο μὲ τὴν καρδιά, ὅσο καὶ μὲ τὶς πράξεις, ἡ ἐπιλογή του γίνεται δεκτὴ καὶ παύει νὰ ἀπολαμβάνει τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ!

Ὁ Χρυσόστομος πλάθει ἓναν διάλογο σχετικὰ: «Μοῦ ἔδωσε τὸν παράδεισο, ἀλλὰ μὲ ἔδιωξε ἀπὸ τὸν παράδεισο. Ζοῦσα ζωὴ χωρὶς βάσανα καὶ κόπους, μὲ καταδίκασε νὰ ζῶ μὲ ἰδρωτὰ καὶ μόχθο. Ἡ γῆ μου ἔδινε τὰ πάντα χωρὶς νὰ σπέρνω καὶ νὰ ὀργώνω, τὴ διέταξε ὁμως νὰ βλασταίνει ἀγκάθια καὶ τριβόλια, καὶ μὲ ξαναγύρισε πάλι σ' αὐτήν. Μὲ τιμώρησε μὲ θάνατο, τιμώρησε τὸ γυναικεῖο φύλο, ὑποβάλλοντάς τὸ στοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ καὶ σὲ κόπους. Δὲν ἔφταναν αὐτὰ ἀλλὰ μοῦ ἀφαίρεσε καὶ τὴ γλῶσσα ... ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα μοῦ ἐμποδίζει τὴ συναστροφὴ. Ἐὰν ἤθελε νὰ μοῦ τὰ στερήσῃ ὅλα αὐτὰ, γιὰ ποιὸ λόγο μοῦ τὰ ἔδωσε ἀπὸ τὴν ἀρχή; Πραγματικὰ καὶ ἐγὼ τὸ ἴδιο λέω. Ἐὰν ἤθελε νὰ σοῦ τὰ στερήσῃ ὅλα αὐτὰ, γιὰ ποιὸ λόγο σοῦ τὰ ἔδωσε; Ἐπομένως, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ σοῦ τὰ στερήσῃ, γι' αὐτὸ σοῦ τὰ ἔδωσε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Τί ἔγινε λοιπόν; Δὲν σοῦ τὰ στέρησε ὁ Θεός, ἀλλὰ ἐσὺ τὰ ἔχασες αὐτὰ πού σοῦ δόθηκαν. Θαύμαζε τὸ Θεὸ γιὰ τὴ φιλανθρωπία του, διότι σοῦ τὰ χάρισε. Νὰ κατηγορεῖς τὸν ἑαυτό σου γιὰ τὴν ἀδιαφορία σου, διότι δὲν φύλαξες τὸ δῶρο. Ἐπομένως, εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν εἶναι αἴτιος αὐτὸς πού τὰ παρέδωσε, ἀλλὰ ἐκεῖνος πού ἐγκατέλειψε τὴν παρακαταδήκη εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὶς κατηγορίες αὐτές» (Χρυσόστομος, *Περὶ ἀσαφείας τῶν προφητειῶν*, PG 56, 180).

Δὲν παύουν, ὁμως, οἱ Πατέρες νὰ ἐπιθυμοῦν πέραν τῆς ἡθικῆς διδασκαλίας καὶ τὴ βαθύτερη πνευματικὴ μετάδοση τοῦ μηνύματος τῆς σωτηρίας πρὸς τὸ ποιμνιὸ τους, πού εἶναι μήνυμα ἀποκατάστασης τῆς κοινωνίας. Προβάλλουν ἔτσι τὴν εὐκαιρία τῆς ἐπιστροφῆς πού ἔχει κάθε ἄνθρωπος, τῆς ἐπιστροφῆς στὴν κοινωνία μὲ τὸν Θεό. Γι' αὐτὸ σὸ διάλογο πού ἐπινοεῖ ὁ Χρυσόστομος μὲ τὸν ἄνθρωπο, συνεχίζει ὡς ἑξῆς: «Εἶναι ἄξιος (ὁ Θεός) γιὰ μεγαλύτερο θανατασμό, διότι παρότι γνώριζε ἀπὸ πρὶν ὅτι θὰ τὰ χάσεις, δὲν σοῦ στέρησε τὴ δωρεά. Ἀλλὰ ἔχω νὰ πῶ καὶ κάτι πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτό. Ὅτι, ἀφοῦ τὰ ἔχασες ἀπὸ δική σου ἀδιαφορία, πάλι σοῦ τὰ ἐπέστρεψε τὰ χαμένα καὶ μάλιστα ὄχι μόνο αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ πολὺ μεγαλύτερα. Διότι ἔχασες βεβαίως τὸν παράδει-

σο, σοῦ ἔδωσε ὁμως τὸν οὐρανό. Βλέπεις πῶς τὸ κέρδος εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ ζημία, πῶς ὁ πλοῦτος εἶναι περισσότερος;» (Χρυσοστόμου, *Περὶ ἀσαφείας τῶν προφητειῶν*, PG 56, 180).

Ἡ παιδαγωγία τοῦ ποιμνίου ἀπὸ τοὺς Ἱερούς Πατέρες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴν περιλαμβάνει τὴν κοινωνικὴ ὑπευθυνότητα! Ἡ κακὴ χρῆση τῆς ἐλευθερίας μπορεῖ νὰ ἐπιτρέπεται, δὲν εἶναι ὁμως ποτὲ χωρὶς συνέπειες γιὰ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ, οὔτε πάλι χωρὶς συνέπειες γιὰ τὴ σχέση μὲ τὸ Θεό, ἢ ὁποῖα ἐμφαίνεται μέσα ἀπὸ τὶς ἐπιλογές τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ κοινωνίας μὲ τὸ περιβάλλον μας.

«Εἶναι ὀλοφάνερα τὰ αἵτια ἐξαιτίας τῶν ὁποίων δὲν κυβερνοῦμαστε (ἐννοεῖται ἀπὸ τὸ Θεό). Ἐνῶ ἐμεῖς λαμβάνουμε, δὲν δίνουμε στοὺς ἄλλους. Ἐνῶ ἐπαινοῦμε τὴν εὐεργεσία, τὴν ἀποστεροῦμε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὴν χρειάζονται. Ἐνῶ εἴμαστε δοῦλοι καὶ ἐλευθερωνόμαστε, δὲν σπλαχνιζόμαστε τοὺς συνδούλους μας. Ἐνῶ πεινοῦμε καὶ τρεφόμαστε, περιφρονοῦμε τὸν ἔνδεῃ. Ἐνῶ ἔχουμε Θεὸ χορηγὸ καὶ ταμία, ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τίποτα, δὲν ἀνοίγουμε τὸ χέρι μας καὶ μένουμε ἀμέτοχοι στὶς ἀνάγκες τῶν πτωχῶν. Οἱ ἀποθηκῆς σκᾶνε ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀποθηκευμένων ἀγαθῶν καὶ ὁμως δὲν ἐλεοῦμε ἐκείνον ποὺ στενάζει. Γι' αὐτὸ ἡ δίκαιη Κρίση μᾶς ἀπειλεῖ. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς δὲν ἀνοίγει τὸ χέρι Του, διότι ἐμεῖς ἀποκλείσαμε τὴ φιλαδελφία! Γι' αὐτὸ τὰ χωράφια εἶναι ξερά, διότι πάγωσε ἡ ἀγάπη!» (Μεγάλου Βασιλείου, *Ὁμιλία ἐν λιμῶ καὶ ἀρχμῶ*, PG 31, 309).

Εἶναι λόγια ποὺ ἀποδεικνύουν τὴ μεγάλη σημασία τῶν ἐπιλογῶν μας γιὰ τὸν κοινὸ βίον καὶ τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἱστορίας συνολικά. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι καὶ ἔτοιμος νὰ ἀσκηθεῖ, νὰ ὑπομένει τὶς δοκιμασίες, νὰ καθαρθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη, τὴν πλεονεξία καὶ κυρίως τὴν ὑπερηφάνεια, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ λάμψει μέσα τοῦ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἄνωθεν γνώση, νὰ ἀποκτήσει τὴ δυνατότητα τῆς ὀρθῆς ἀξιολόγησης, ἱεράρχησης καὶ ἐπιλογῆς. Γράφει ὁ Ἱερός Χρυσόστομος: «ὅπου ὑπάρχει δοκιμασία ὑπάρχει καὶ παρηγοριά, ὅπου παρηγοριά ἐκεῖ καὶ Χάρις (ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ). Ὅταν (ὁ Παῦλος) ρίχθηκε στὴ φυλακὴ, τότε ἔκανε θαύματα! Ὅταν ναυάγησε καὶ παρασύρθηκε στὴ βάρβαρη χώρα, τότε περισσότερο δοξάστηκε. Ὅταν εἰσῆλθε στὸ δικαστήριον δεμένος, τότε νίκησε καὶ τὸ δικαστή. Ἔτσι γινόταν καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, στὶς δοκιμασίες ἀνθοῦσαν οἱ δίκαιοι. Ἔτσι οἱ Τρεῖς Παῖδες, ἔτσι ὁ Δανιὴλ καὶ ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἰωσήφ. Ὅλοι ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ἀναδείχθηκαν λαμ-

προϊ και ἀξιώθηκαν μεγάλων βραβείων. Διότι τότε καθαίρεται ἡ ψυχὴ, ὅταν θλίβεται γιὰ τὸ Θεό. Τότε δέχεται μεγαλύτερη βοήθεια, ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ περισσότερη συμμαχία καὶ εἶναι ἄξια περισσότερης Χάριτος. Διότι καὶ τὴν ὑπερηφάνεια ἀφαιρεῖ καὶ τὴ ῥαθυμία ἐξολοθρεῖ τελείως ἢ θλίψη καὶ δίνει κουράγιο γιὰ ὑπομονή, ξεσκεπάζει τὴν εὐτέλεια τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ εἰσάγει στὴν ψυχὴ πολλὴ γνώση καὶ παιδευση. Διότι στὴ θλίψη ὑποχωροῦν ὅλα τὰ πάθη, φθόνος, ζῆλος, ἐπιθυμία, κυριαρχία, ἔρωτας χρημάτων καὶ σωμάτων, ἀλαζονεία, ὑπερηφάνεια, θυμός, ὅλο τὸ ὑπόλοιπο πληθὸς αὐτῶν τῶν νοσημάτων» (Χρυσοστόμου, *Εἰς Β΄ Κορινθίους ΚΣΤ΄*, PG 61, 578-9).

Ἐρωτᾷ ὁ Μέγας Βασίλειος μὲ ἀγωνία: «Ὡς πότε θὰ εἶναι ὁ χρυσὸς ἢ ἀγχόνη τῶν ψυχῶν; τὸ ἀγκίστρι τοῦ θανάτου; τὸ δόλωμα τῆς ἁμαρτίας; Ὡς πότε θὰ εἶναι ὁ πλοῦτος ἢ αἰτία τοῦ πολέμου, γιὰ τὸν ὁποῖο κατασκευάζονται ὄπλα καὶ ἀκονίζονται ξίφη; Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ οἱ συγγενεῖς παραγκωνίζονται τὴ συγγένεια, οἱ ἀδελφοὶ ὑποβλέπουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο μὲ φονικὴ διάθεση! Ἐξ αἰτίας τοῦ πλούτου οἱ ἐρημιεὶς φιλοξενοῦν τοὺς φονιάδες, ἢ θάλασσα τοὺς πειρατές, οἱ πόλεις τοὺς συκοφάντες! Ποιὸς εἶναι ὁ πατέρας τοῦ ψεύδους; Ποιὸς ὁ δημιουργὸς τῆς πλαστογραφίας; Ποιὸς γέννησε τὴν ψευδορχία; Δὲν εἶναι ὁ πλοῦτος; Δὲν εἶναι δηλαδὴ ἡ μέριμνα γι' αὐτόν;» (Μεγάλου Βασιλείου, *Ὁμιλία πρὸς τοὺς πλουτοῦντας*, PG 31, 297).

Χωρὶς τὴν κάθαρση ἀπὸ αὐτὰ τὰ πάθη εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀποκτήσει κάποιος ἐσωτερικὴ εἰρήνη καὶ ἐξωτερικὴ ἰσορροπία. Ἀλλὰ καὶ ὁ κόσμος, ἢ φύση δὲν μπορεῖ νὰ ἰσορροπήσει ἂν δὲν ἀκτινοβολεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτήν. Οἱ λανθασμένες ἐπιλογές τοῦ ἀπομακρυσμένου ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τὴ θεϊκὴ ἐνέργεια, ἀνθρώπου, ἐπιδροῦν κακῶς σὲ ἀνθρώπους καὶ δημιουργία. Σχετικὰ μὲ τὴν ἀνωμαλία τοῦ κλίματος ποὺ γεννᾷ ἀδόκιμες συνθῆκες γιὰ τὴν καρποφορία, ὁ Μέγας Βασίλειος ἐπισημαίνει, ἀποδίδοντας τὴν εὐθύνη στὸν ἄνθρωπο!: «Δέστε πὼς ἡ πληθώρα τῶν δικῶν μας ἁμαρτημάτων ἔβγαλε καὶ τίς ἐποχὲς ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴ φύση καὶ ἄλλαξε τίς ἐποχὲς μὲ ἀλλόκοτες μίξεις! Ἀπὸ ποῦ προέρχονται, λοιπόν, αὐτὰ τὰ νέα καιρικὰ φαινόμενα; Ἄς ἐρευνήσουμε ὡς ἄνθρωποι μὲ μυαλὸ καὶ ἄς συλλογιστοῦμε ὡς λογικοί. Μήπως ὁ κυβερνήτης τοῦ σύμπαντος δὲν ὑπάρχει; Μήπως ὁ ἀριστοτέχνης Θεὸς ξέχασε τὴν πρόνοιά Του; Μήπως ἔχασε τὴν ἐξουσία καὶ τὴ δύναμη; Μήπως ἂν καὶ κατέχει τὴν ἴδια δύναμη καὶ δὲν ἔχασε

τήν ἐξουσία, μετακινήθηκε σὲ σκληρότητα, καὶ μετέβαλε τὴν ὑπερβολικὴ του ἀγαθότητα καὶ κηδεμονία πρὸς ἐμᾶς σὲ μισανθρωπία; Σώφρων ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ τέτοιο πράγμα!» (Μεγάλου Βασιλείου, Ὁμιλία, Ἐν λιμῶ καὶ ἀύχμῳ, PG 31, 309).

Εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι οἱ μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ φωστῆρες τῆς οἰκουμένης, Βασίλειος ὁ Μέγας, Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσης, ὑπῆρξαν πνεύματα ἀνήσυχα, ἐρευνητικά, ἀσυμβίβαστα μὲ τὶς κατεστημένες καὶ συνήθειες προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις, ἀγωνιστικά, παραγωγικά. Παρήγαγαν ἔργο θεολογικὸ, τὸ ὁποῖο πῆγαζε ἀπὸ τὴν ἀγωνιώδη καὶ ἀκατάπαυστη ἐκζήτηση τῆς σχέσης μὲ τὸ δημιουργὸ καὶ Θεὸ τους, καὶ τὴν ἀκτινοβόληση τῆς Χάριτος, ποὺ ἀπελάμβαναν ἀπὸ τὴ σχέση αὐτῆ, στὸ ζωτικὸ τους χῶρο καὶ τὶς σχέσεις ποὺ διαμόρφωναν μὲ πρόσωπα καὶ πράγματα σὲ αὐτόν. Παρήγαγαν ἔργο ποιμαντικὸ, ἐπιζητώντας νὰ ὀδηγήσουν τὸ ποίμνιό τους στὴν ἐμπειρία τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον. Παρήγαγαν ἔργο κοινωνικὸ, ἐπιζητώντας νὰ διοχετεύσουν τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ μὲ τρόπο ἔμπρακτο στὴν κοινωνία τῶν ἀδελφῶν τους, τοῦ ποιμνίου τους δηλαδὴ καὶ τῆς κοινωνίας, πρὸς ἀνακούφιση τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐμπερίστατων καί, ταυτόχρονα, πρὸς παιδαγωγίση πνευματικῆ καὶ κοινωνικῆ. Ἡ Παιδαγωγίση αὐτῆ ἐν Χριστῷ παρήγαγε πνευματικούς καρπούς στὴν πρακτικὴ τους ἔκφραση καὶ διαμόρφωσε ἦθος καὶ ἔθος στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐξερχόμενη ἀπὸ τὴν κατάστασι τῶν διωγμῶν καὶ καταπολεμώντας τὶς κακοδοξίες, φιλοσοφικὰς καὶ θεολογικὰς, ποὺ τὴν τάλανισαν γιὰ αἰῶνες, βρῆκε τρόπους νὰ ἐκφράζει τὴν ἀγάπη ἐμπράκτως καὶ νὰ παιδαγωγεῖ τὸ ποίμνιό της στὴν ἔκφραση αὐτῆς τῆς ἀγάπης. Ἔτσι, οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, ἔγιναν ὄχι ἀπλῶς προστάτες τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἀλλὰ οἰκουμενικοὶ διδάσκαλοι νοημάτων καὶ τρόπου ζωῆς, ποὺ δημιουργεῖ στὸν ἄνθρωπο τὶς προϋποθέσεις νὰ κατακτᾷ κορυφὴς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δημιουργικότητος μὲ τὸ συνδυασμὸ τῶν ἀπελευθερωμένων ἀπὸ τὴ σκλαβιά τῶν παθῶν φυσικῶν του δυνατοτήτων καὶ τῆς ἐπίνευσης τῆς θείας Χάριτος καὶ ἐνεργείας, ποὺ εἶναι αὐτῆ ἀκριβῶς, ἡ ὁποία μπορεῖ καὶ ἐλευθερώνει καὶ ἐξυψώνει τὸν ἄνθρωπο στὴν ὑψιστὴ του περιωπῆ!

Γράφει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος σὲ ἓνα ποίημα του, στὰ «Εἰς Ἐαυτόν», γιὰ τὰ βάσανα τοῦ κοσμικοῦ βίου καὶ τὸ πέρασμα στὸ κάτι ἄλλο, ποὺ εἰσάγει στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἀληθινὴ ἀποκάλυψη καὶ γνώση τοῦ ὄντως Θεοῦ. Ἀγώνας, εὐθύνη, ἐπιλογές, συνέπειες, ἐπαναπροσδιορισμός, πορεία σὲ νέα μονοπάτια, προκλήσεις καὶ δυνατότητες, αὐτεξούσιο, ἐλευθερία! Αὐτοβιογραφικὸ μὲν, ὅμως πραγματικὰ ἀγγίζει τὴ ζωὴ, τὴν ἐμπειρία, τὴν ἀγωνία καὶ τὶς εὐαίσθητες χορδὲς κάθε ἀνθρώπου καὶ αὐτῆς τῆς πανανθρώπινης κοινότητος. Ἄς τὸ ἀπολαύσουμε:

«Ὅμως καὶ ἄγενο εἶναι ἀλήθεια,
τὸ ὅτι γιὰ μᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὁ πῖθὸς πολὺς δρόμος
εἶναι γεμάτος βάραιρα.
Ἔτσι καὶ τότε σὲ μένα
βγήκε κακὸ ἀπ’ τὸ ἀγαθό.
Γιατὶ οἱ πυκνὲς καὶ δύσκολες φροντίδες,
ποὺ ἄρχισαν νὰ βόσκουν νύχτα καὶ μέρα
στὴν ψυχὴ καὶ στοὺς ἄρμούς μου,
μ’ ἀπόσπασαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ
καὶ μὲ κατέβασαν στὴ γῆ, ποῦναι ἡ μάνα μου.
Πρῶτα, πρὸσταζα δούλους, - Τί φοβερὴ παγίδα!-
ποὺ πάντα μισοῦν τοὺς πικροὺς ἀφέντες,
καὶ τοὺς καλοὺς τοὺς πατοῦν μὲ ἀναίδεια.
Καὶ ἔτσι οὔτε στοὺς κακοὺς φαίνονται ἥπιοι,
οὔτε παιδαρχικοὶ στοὺς ἀγαθοὺς,
καὶ ἐναντίον καὶ τῶν δύο τοξεύουν ἀπερίσκεπτα κεντριά.
Κι ἔπειτα, εἶχαμε νὰ φροντίζουμε τὰ κτήματα
καὶ νὰ σηκώνουμε ἀδιάκοπα στοὺς ὄμους
τὸ βᾶρος τοῦ Καίσαρος
καὶ νὰ ὑποφέρουμε τὴ δυνατὴ ἀπειλὴ τοῦ ἄρχοντα.
Γιατὶ ὁ δασμὸς κάνει κακὸ στὴν ἐλεύθερη μέρα τῶν ἀνθρώπων,
ἀκολουθώντας τὰ κτήματα, μπαίνει σὰν χαλινάρι στὰ χεῖλη τους.
Καὶ ἔπρεπε ἀκόμα νὰ στριφογυρίζω,
μέσα στὴ γεμάτη θόρυβο ἀγορά,
καὶ στοὺς ψηλοὺς θρόνους καὶ στοὺς θνητοὺς δικαστές,
καὶ μὲ τὴ ρητορικὴ τέχνη
νὰ δημιουργῶ κλονισμό στοὺς ἀντιπάλους,

καὶ μέσα στὰ πλεγμένα δίχτυα τοῦ νόμου νὰ ταλαιπωροῦμαι.
 Ἔπρεπε νὰ ζῶ ἐκεῖ, ποῦ ὑπάρχει ὁ κόπος κι ὁ μόχθος
 καὶ ποῦ οἱ κακοὶ περνοῦν καλύτερα ἀπὸ τοὺς καλοὺς,
 καὶ οἱ ὑποβοηθητικοὶ νόμοι
 καὶ ἀπὸ τίς δύο παρατάξεις ἐξαγοράζονται.
 Κι ὅποιος κακὸς ἔχει πιότερη δύναμη,
 αὐτὸς θεωρεῖται ἄριστος.
 Καὶ ποῖος μπορεῖ νὰ ἀπομακρύνει
 τίς πολλὰς ψευτιὲς καὶ τίς δολοπλοκίαις
 τέτοιων ἀνδρῶν, χωρὶς τὸ Θεό;
 Εἶναι ἀνάγκη μὲ βία νὰ φεύγη ὁ ἀνθρώπος ἀπ' τὸ κακὸ
 κι ὅλα νὰ τὰ τινάζει μακριά.
 Ἄλλιῶς, θὲ νὰ μουτζουρωθεῖ ἡ καρδιά του μὲ ἁμαρτήματα,
 σὰν αὐτοὺς ποῦ πλησιάζουν
 τὴν κακὴ πνοὴ τῆς καταστρεπτικῆς φωτιᾶς
 καὶ τὰ θλιβερὰ σημάδια δέχονται τῆς φωτιᾶς ἢ τοῦ καπνοῦ.
 Ἄλλὰ αὐτὰ εἶναι ὑποφερτά. Ἡ μεγαλύτερη γιὰ μένα πληγὴ,
 ἦταν τὰ ὅσα ὑπέφερα,
 ὅταν ὁ ἀδελφός μου ἔφυγε ἀπὸ τοῦτο τὸ βίον.
 Καὶ πιστεύω πὼς θὰ πάσχω ἀκόμα.
 Γιατὶ αὐτοὶ ποῦ συνάντησαν ἀνέλπιστα κακὰ
 δὲν περιμένουν πιά καλύτερα!

.....

Γι' αὐτὸ καὶ γὰρ ἀποσπάστηκα ἀπὸ τὸν πρότερο βίον
 καὶ ζύμωσα τὴν ψυχὴ μου μὲ τοῦ οὐρανοῦ τὰ φωτεινὰ νοήματα.
 Καὶ φέρνοντάς με ἡ ὑψωμένη διάνοια,
 μὲ τοποθέτησε μακριὰ ἀπ' τὴ σάρκα,
 ἀπ' τὴν ὁποία μ' ἀνέστησε,
 καὶ μ' ἔκρουσε στὸν κόλπο τῆς οὐράνιας σκηνηῆς.
 Καὶ τὸ φῶς τῆς οὐράνιας Τριάδας ἔλουσε τὴν ὄψη μου!
 Ἄλλο φωτεινότερο ἀπὸ τὴν Τριάδα δὲν γνώρισα!
 Κάθετα σὲ ὑψηλὸ θρόνο
 καὶ κοινὸ καὶ ἀνέκφραστο φῶς στέλνει σὲ ὅλους.
 Καὶ εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅλων, ὅσα ὁ χρόνος περικλείει.
 Γι' αὐτὸ πέθανα γιὰ τὸν κόσμον, κι ὁ κόσμος πέθανε γιὰ μένα.
 Καὶ εἶμαι ἓνας νεκρὸς ποῦ ἀναπνέει

και ἡ δύναμή μου μοιάζει με τὴ δύναμη τῶν ὀνείρων.
 Ἡ ζωὴ μου ἔρχεται ἀπὸ ἄλλοῦ, καὶ στενάζω μέσα στὴ βαρὴ σάρκα,
 ποὺ οἱ σοφοὶ τὴν ὀνομάζουν σκοτεινὸ κελλὶ τοῦ νοῦ.
 Τὸ πείσμα μου εἶναι νὰ φύγω ἀπὸ τὴ γήινη ζωὴ κι ἀπ'
 τὴ σκοτεινιασμένη νύχτα,
 καὶ ἀπ' ὅσους περπατοῦν στὸ χῶμα,
 καὶ ἀποπλανοῦν καὶ ἀποπλανῶνται.
 Καὶ ὀρθὸς νὰ βλέπω καθαρότερα,
 χωρὶς κάθε τι, στὸ ἀμυδρὸ σκοτάδι τῶν εἰδώλων,
 νᾶναι ζυμωμένο, ὅπως πρίν,
 μέσα στὸ ὁποῖο πλανιέται καὶ τῶν πιὸ ἔξυπνων ἀνθρώπων ἡ ματιὰ.
 Καὶ νὰ βλέπω λαχταρῶ με τῆς λευκῆς ψυχῆς τὸ μάτι τὴν ἴδια
 τὴν ἀλήθεια.

(Ἡ Ἰκεσία ἐνὸς Ἁγίου, Ἀπὸ τὰ ἔπη τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Να-
 ζιανζηνοῦ, Εἰσαγωγὴ καὶ ἐρμηνεία. Μητροπολίτου Ἀττικῆς καὶ Μεγα-
 ρίδος Νικοδήμου, Ἀθήνα 1970, σ. 111-121)

Μητροπολίτης
 Ἰωαννίνων ΜΑΞΙΜΟΣ